

กสม. ๓

ข้อเสนอแนะ

ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓)

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

วันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๖๗

ข้อเสนอแนะ ที่ ๒๕๖/๒๕๖๗

เรื่อง ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมทั้งข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่ง กรณีการแต่งกายของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ

ผู้ร้อง ปกปิดชื่อ

ผู้ถูกร้อง -

๑. ความเป็นมา

๑.๑ ผู้ร้องร้องเรียนทางไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ ตามเรื่องร้องเรียนที่ ๘๑๕-๘๑๖/๒๕๖๖ ลงวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๖ ว่า ผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศถูกบังคับให้สวมกางเกง ไม่ได้รับอนุญาตให้แต่งกายตามเพศสภาพ รวมทั้งไม่ได้รับอนุญาตให้ใส่เสื้อชั้นในหรือยกทรง ซึ่งผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศที่ทำศัลยกรรมเสริมหน้าอกแล้ว หากสวมใส่เสื้อผ้าโดยไม่ใส่เสื้อชั้นในหรือยกทรง จะไม่สามารถปกปิดอวัยวะสำคัญของร่างกาย เป็นเหตุให้ถูกคุกคามหรือก่อความเดือดร้อนรำคาญทางเพศ จึงขอให้มีการข้อเสนอแนะต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อดำเนินการให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

๑.๒ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ (กสม.) ในคราวประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๔๕/๒๕๖๖ เมื่อวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๕๖๖ จึงมีมติให้ศึกษาและจัดทำข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน รวมทั้งการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใด ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๓) มาตรา ๓๓ และมาตรา ๔๒

/๒. การดำเนินการ...

๒. การดำเนินการ

กสม. ได้พิจารณาจากเรื่องร้องเรียน ศึกษาข้อเท็จจริง บทบัญญัติของกฎหมาย หลักสิทธิมนุษยชน เอกสารงานวิจัย และสอบถามความเห็นจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๒.๑ ข้อมูลประกอบการพิจารณา

๒.๑.๑ เรื่องร้องเรียนที่ ๘๑๕-๘๑๖/๒๕๖๖ ลงวันที่ ๕ ตุลาคม ๒๕๖๖ เรื่อง สิทธิและเสรีภาพในชีวิตและร่างกาย สิทธิความเสมอภาคทางเพศ กรณีร้องเรียนว่าเรือนจำพิเศษกรุงเทพมหานคร ปฏิบัติกับผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศขัดต่อหลักสิทธิมนุษยชน

๒.๑.๒ วิทยานิพนธ์เรื่อง “การคุ้มครองสิทธิของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ศึกษากรณีผู้ต้องขังตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐”, โดย ██████████ หลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ปีการศึกษา ๒๕๖๐

๒.๑.๓ วิทยานิพนธ์เรื่อง “การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง: ศึกษากรณีกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ”, โดย ██████████ หลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต สาขากฎหมายอาญา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปีการศึกษา ๒๕๖๑

๒.๑.๔ วิทยานิพนธ์เรื่อง “ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ”, โดย ██████████ หลักสูตรปริญญามหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ปีการศึกษา ๒๕๖๓

๒.๒ การรับฟังความเห็น

๒.๒.๑ หนังสือกรมราชทัณฑ์ ลับ ด่วนที่สุด ที่ ยธ ๐๗๐๔.๑/๓๔๓๕ ลงวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗ เรื่อง ให้ข้อมูลกรณีการแต่งกายของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ

๒.๒.๒ การศึกษาดูงานด้านการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง รวมถึงภารกิจด้านการพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง ณ เรือนจำพิเศษมีนบุรี เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗^๑

๒.๓ หลักกฎหมายและมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนที่เกี่ยวข้อง

๒.๓.๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐

๒.๓.๒ พระราชบัญญัติความเท่าเทียมระหว่างเพศ พ.ศ. ๒๕๕๘

๒.๓.๓ พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐

/๒.๓.๓.๑ ระเบียบ...

^๑โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก ๑

๒.๓.๓.๑ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๓๘^๒

๒.๓.๓.๒ ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับการอนามัย และการสุขาภิบาลของผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๖๑^๓

๒.๓.๓.๓ มาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการควบคุมผู้ต้องขัง (Standard Operating Procedures for Custodial Measures) เรื่อง มาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี^๔

๒.๓.๓.๔ มาตรฐานการปฏิบัติงานด้านต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับเรือนจำและทัณฑสถาน (Standard Operating Procedures: SOPs) เรื่อง มาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ^๕

๒.๓.๔ มาตรฐานระหว่างประเทศด้านสิทธิมนุษยชน

๒.๓.๔.๑ ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

๒.๓.๔.๒ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights: ICCPR)

๒.๓.๔.๓ กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights: ICESCR)

๒.๓.๔.๔ หลักการ Yogyakarta Principles (The Yogyakarta Principles: The Application of International Human Rights Law in relation to Sexual Orientation and Gender Identity)

๒.๓.๔.๕ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำแห่งองค์การสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (United Nations Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners) หรือข้อกำหนดแมนเดลา (Mandela Rules)

๒.๓.๔.๖ ข้อกำหนดสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิง และมาตรการที่มีไขการคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non-Custodial Measures for Women Offenders) หรือข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules)

/๓. ความเห็น...

^๒โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก ๒

^๓โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก ๓

^๔โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก ๔

^๕โปรดดูรายละเอียดในภาคผนวก ๕

๓. ความเห็นคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กสม. ได้พิจารณาบทบัญญัติของกฎหมาย หลักสิทธิมนุษยชน เอกสารงานวิจัย ตัวอย่าง การปฏิบัติของต่างประเทศ ข้อมูลและความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องแล้ว เห็นว่า การแต่งกาย ของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศในประเทศไทยเป็นประเด็นถกเถียงด้านสิทธิมนุษยชน อย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีสาระสำคัญและปัญหาที่ต้องพิจารณาว่า ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกาย สำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๓๘ ส่งผลกระทบต่อผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ อันถือเป็น การเลือกปฏิบัติเนื่องจากเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิดหรือไม่ โดยมีข้อพิจารณาดังนี้

๓.๑ แม้ผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศจะถูกจำกัดสิทธิและเสรีภาพบางประการ แต่คุณค่าและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ยังคงดำรงอยู่เช่นเดียวกับผู้ต้องขังทั่วไป ฉะนั้น การกระทำ ที่ลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ย่อมมีอาชญากรรมทำได้ โดยเฉพาะในกรณีการแต่งกายของผู้ต้องขัง ที่มีความหลากหลายทางเพศ ทั้งนี้ กติกา ICCPR ข้อ ๒ วรรคหนึ่ง ข้อ ๑๐ วรรคหนึ่ง และข้อ ๒๖^๖ และกติกา ICESCR ข้อ ๒ วรรคสอง ข้อ ๑๑ วรรคหนึ่ง และข้อ ๑๒ วรรคหนึ่ง^๗ ได้วางหลักในการคุ้มครอง สิทธิและเสรีภาพของบุคคล โดยหมายรวมถึงผู้ต้องขังที่พึงได้รับการปฏิบัติอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกัน ไม่ให้เกิดการเลือกปฏิบัติหรือการแทรกแซงโดยไม่มีเหตุอันสมควรเนื่องจากเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด

/รวมทั้ง...

^๖ข้อ ๒ วรรคหนึ่ง รัฐภาคีแต่ละรัฐแห่งกติกาฯ รับที่จะเคารพและประกันแก่ปัจเจกบุคคลทั้งปวงภายในดินแดนของตน และภายใต้เขตอำนาจของตนในสิทธิทั้งหลายที่รับรองไว้ในกติกาฯ โดยปราศจากการแบ่งแยกใด ๆ อาทิ เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ

ข้อ ๑๐ วรรคหนึ่ง บุคคลทั้งปวงที่ถูกไล่อพยพเสรีภาพต้องได้รับการปฏิบัติด้วยความมีมนุษยธรรม และความเคารพ ในศักดิ์ศรีแต่กำเนิดแห่งความเป็นมนุษย์

ข้อ ๒๖ บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันตามกฎหมาย และมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันตามกฎหมาย โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ๆ ในกรณีนี้ กฎหมายจะต้องห้ามการเลือกปฏิบัติใด ๆ และต้องประกันการคุ้มครอง บุคคลทุกคนอย่างเสมอภาคและเป็นผลจริงจกจากการเลือกปฏิบัติด้วยเหตุผลใด เช่น เชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด เผ่าพันธุ์แห่งชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น ๆ

^๗ข้อ ๒ วรรคสอง รัฐภาคีแห่งกติกาฯ รับที่จะประกันว่าสิทธิทั้งหลายที่ระบุไว้ในกติกาฯ นี้จะใช้ได้โดยปราศจาก การเลือกปฏิบัติใด ๆ ในเรื่องเชื้อชาติ สีผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือความคิดเห็นอื่นใด ชาติหรือสังคมดั้งเดิม ทรัพย์สิน กำเนิด หรือสถานะอื่น

ข้อ ๑๑ วรรคหนึ่ง รัฐภาคีแห่งกติกาฯ รับรองสิทธิของทุกคนในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอสำหรับตนเอง และครอบครัว ซึ่งรวมถึงอาหาร เครื่องนุ่งห่ม และที่อยู่อาศัยที่เพียงพอ และสภาพการครองชีพที่ดีขึ้นอย่างต่อเนื่อง รัฐภาคีจะดำเนินขั้นตอนที่เหมาะสมเพื่อประกันการทำให้สิทธินี้เป็นจริง โดยรับรองความสำคัญอย่างแท้จริงของความร่วมมือ ระหว่างประเทศบนพื้นฐานของความยินยอมโดยเสรี

ข้อ ๑๒ วรรคหนึ่ง รัฐภาคีแห่งกติกาฯ รับรองสิทธิของทุกคนที่จะมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตตามมาตรฐานสูงสุด เท่าที่เป็นได้

รวมทั้งการรับรองสิทธิของทุกคนในมาตรฐานการครองชีพที่เพียงพอ ซึ่งหมายความว่ารวมถึงเครื่องนุ่งห่ม ตลอดจนการรับรองสิทธิในการมีสุขภาพกายและสุขภาพจิตตามมาตรฐานสูงสุดเท่าที่เป็นได้ นอกจากนี้ หลักการยอกยาคาร์ตาซึ่งเป็นมาตรฐานด้านสิทธิมนุษยชนระหว่างประเทศ ในประเด็นวิถีทางเพศ และอัตลักษณ์ทางเพศ ข้อ ๘^{๙๙} และข้อ ๙ ที่ได้บัญญัติรับรองสิทธิในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังประเภทนี้ เพื่อคุ้มครองและหลีกเลี่ยงการลดทอนคุณค่าของมนุษย์และการเลือกปฏิบัติเนื่องจากเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ประกอบกับตัวอย่างแนวปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศในต่างประเทศ เช่น เครือรัฐออสเตรเลีย และประเทศอังกฤษ เป็นต้น ได้ให้สิทธิแก่ผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ สามารถเลือกสวมใส่เสื้อผ้าและเสื้อชั้นในตามอัตลักษณ์ทางเพศที่ผู้ต้องขังเลือก^{๑๐๐}

๓.๒ ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้ยกระดับกฎเกณฑ์และมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง ให้เป็นไปตามมาตรฐานสากล อาทิ ข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง (Standard Minimum Rules for the Treatment of Prisoners: SMR) ข้อกำหนดของสหประชาชาติว่าด้วยการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหญิงในเรือนจำและมาตรการที่มีใช้การคุมขังสำหรับผู้กระทำผิดหญิง (United Nations Rules for the Treatment of Women Prisoners and Non - Custodial Measures for Women Offenders) หรือข้อกำหนดกรุงเทพ (Bangkok Rules) รวมทั้งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และหลักสิทธิมนุษยชน ซึ่งเป็นที่มาของการตราพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐^{๑๐๑} และปรับปรุงแก้ไขกฎหมายลำดับรอง เพื่อรับรองสิทธิขั้นพื้นฐานที่ผู้ต้องขังทุกคนพึงได้รับการปฏิบัติอย่างเท่าเทียมกันไม่ว่าจะเป็นบุคคลเพศใดก็ตาม

๓.๓ แต่เมื่อพิจารณาระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๓๘ รวมทั้งแนวปฏิบัติต่อผู้ต้องขังของประเทศไทยพบว่า ปัจจุบันแนวปฏิบัติต่าง ๆ ได้มุ่งเน้น และให้ความสำคัญกับผู้ต้องขังชายที่ทำศัลยกรรมแปลงเพศเป็นหญิงสมบูรณ์แล้วเท่านั้น ส่งผลให้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศประเภทอื่น ๆ อาทิ (๑) ผู้ต้องขังชายที่ผ่าตัดเสริมเฉพาะหน้าอกแต่ยังคงมีอวัยวะเพศชายอยู่ (๒) ผู้ต้องขังชายที่ผ่าตัดอวัยวะเพศชายออกแต่ยังไม่ได้ผ่าตัดเสริมหน้าอก

/ (๓) ผู้ต้องขัง...

“ข้อ ๘ สิทธิในการพิจารณาคดีด้วยความเป็นธรรม (The Right to Fair Trial) โดยกำหนดให้มนุษย์ทุกคนมีสิทธิได้รับการพิจารณาคดีอย่างยุติธรรมและโดยเปิดเผย โดยคำนึงถึงสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมายของผู้ถูกกล่าวหา โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติจากสาเหตุความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศของบุคคล

ข้อ ๙ กำหนดสิทธิการปฏิบัติในระหว่างถูกควบคุมตัว กล่าวคือมนุษย์ทุกคนที่ถูกจำกัดเสรีภาพทุกคนต้องได้รับการปฏิบัติอย่างมีมนุษยธรรมและเคารพต่อส่วนสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ความโน้มเอียงทางเพศและอัตลักษณ์ทางเพศ

“วิทยานิพนธ์เรื่อง “การคุ้มครองสิทธิผู้ต้องขัง: ศึกษากรณีกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศ”, โดย ██████████ หลักสูตรปริญญาโท สาขาวิชานิติศาสตร์ สาขากฎหมายอาญา คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ปีการศึกษา ๒๕๖๑.

^{๑๐๐} เหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐

(๓) ผู้ต้องขังหญิงที่ผ่าตัดเฉพาะหน้าออก (๔) ผู้ต้องขังที่มีอัตลักษณ์ทางเพศแตกต่างจากเพศกำเนิด แต่ยังไม่ได้ทำศัลยกรรมใด ๆ มักถูกละเลยและตกเป็นเหยื่อของความรุนแรงจากการปฏิบัติอย่างโหดร้าย ทรมาณทั้งทางร่างกายและจิตใจ อันเป็นผลสืบเนื่องจากเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด

๓.๔ สถิติผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศของกรมราชทัณฑ์ ณ วันที่ ๑๕ มกราคม ๒๕๖๗ มีผู้ต้องขังที่แปลงเพศสมบูรณ์แบ่งเป็น แปลงเพศเป็นหญิง ๑๕ คน และแปลงเพศเป็นชาย ๑ คน รวม ๑๖ คน โดยอยู่เรือนจำกลางคลองเปรม ๑๐ คน เรือนจำพิเศษพัทยา ๔ คน เรือนจำกลางสมุทรปราการ ๑ คน และทัณฑสถานหญิงกลาง ๑ คน อย่างไรก็ตาม กรมราชทัณฑ์ไม่ได้รวบรวมสถิติผู้ต้องขังที่ทำศัลยกรรมแปลงเพศเพียงบางส่วนหรือยังไม่ได้ทำศัลยกรรมแปลงเพศ^{๑๑} แสดงให้เห็นว่า ผู้ต้องขังประเภทนี้ถูกมองข้าม ถูกลดคุณค่า และถูกปฏิเสธจากสังคมกระแสหลัก อันเป็นการตีตรา^{๑๒} และเป็นเหตุให้ไม่ได้รับความเป็นธรรมในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานที่ควรจะได้รับ เนื่องจากการเลือกปฏิบัติโดยผลของกฎหมายด้วยเหตุเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด ดังนั้น การตระหนักถึงสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจากการเลือกปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศจึงเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง

๓.๕ จากข้อเท็จจริง งานวิจัย ข้อมูลและความเห็นของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ปรากฏปัญหา ๓ ประเด็น ดังนี้

๓.๕.๑ ปัญหาการแต่งกายของผู้ต้องขังตามเพศสภาพ

๑) การแต่งกายเป็นสิทธิและเสรีภาพขั้นพื้นฐานที่มนุษย์ทุกคนพึงมีอิสระในการเลือกสวมใส่เสื้อผ้าโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติและแบ่งแยกไม่ว่าจะเป็นเพศ สังคม หรือสถานะอื่น^{๑๓}
/ฉะนั้น สิทธิ...

^{๑๑}หนังสือกรมราชทัณฑ์ ลับ ด่วนที่สุด ที่ ยธ ๐๗๐๔.๑/๓๔๓๕ ลงวันที่ ๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๗

^{๑๒}การตีตรา หมายความว่า การลดคุณค่า ทศนคติทางลบ และการให้สถานะต่ำกว่าแก่กลุ่มบุคคลที่มีพฤติกรรม อัตลักษณ์ รูปแบบความสัมพันธ์ และรูปแบบชุมชนต่างไปจากผู้คนส่วนใหญ่, จาก เรื่องราวแห่งการตีตรา: การศึกษาการตีตรา และการเลือกปฏิบัติต่อกลุ่มบุคคลข้ามเพศในประเทศไทยขณะเข้ารับบริการด้านสุขภาพและบริบทต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง, โดย มหาวิทยาลัยบูรพา, สืบค้นจาก https://www.undp.org/sites/g/files/zskgke326/files/migration/th/UNDP_TH-Stories-of-Stigma_Thai.pdf, เมื่อวันที่ ๓ กันยายน ๒๕๖๗.

^{๑๓}ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน

ข้อ ๒ ทุกคนย่อมมีสิทธิและอิสรภาพทั้งปวง ตามที่กำหนดไว้ในปฏิญญานี้ โดยปราศจากการแบ่งแยกไม่ว่าชนชาติ อาชีพ เชื้อชาติ ผิว เพศ ภาษา ศาสนา ความคิดเห็นทางการเมืองหรือทางอื่น พื้นเพทางชาติหรือสังคม ทรัพย์สิน การเกิด หรือสถานะอื่น นอกเหนือจากนี้ จะไม่มีการแบ่งแยกใดบนพื้นฐานของสถานะทางการเมืองทางกฎหมาย หรือทางการระหว่างประเทศของ ประเทศ หรือดินแดนที่บุคคลสังกัด ไม่ว่าดินแดนนี้จะเป็นเอกราช อยู่ในความพิทักษ์ มิได้ปกครองตนเอง หรืออยู่ภายใต้การจำกัดอธิปไตยอื่นใด

ข้อ ๗ ทุกคนเสมอภาคกันตามกฎหมายและมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองของกฎหมายเท่าเทียมกัน โดยปราศจากการเลือกปฏิบัติใด ทุกคนมีสิทธิที่จะได้รับความคุ้มครองเท่าเทียมกันจากการเลือกปฏิบัติใด อันเป็นการล่วงละเมิดปฏิญญานี้ และจากการยุ้งให้มีการเลือกปฏิบัติดังกล่าว

ฉะนั้น สิทธิและเสรีภาพเรื่องการแต่งกายตามเพศสภาพ ย่อมครอบคลุมถึงบุคคลที่มีสถานะเป็นผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศด้วยเช่นกัน อย่างไรก็ตาม ด้วยสภาพรูปลักษณะภายนอกและสภาพจิตใจที่อ่อนไหวของผู้ต้องขังประเภทนี้ มักเป็นเหตุให้เกิดการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรือกระทำการใดที่เป็นการลดทอนศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ได้ง่าย โดยเฉพาะในประเด็นการแต่งกายของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ

๒) แม้ปัจจุบันระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๓๘ ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์สำหรับผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศไว้ แต่กรมราชทัณฑ์ได้ปฏิบัติตามมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ (Standard Operating Procedures: SOPs) ซึ่งกำหนดเรื่องการแต่งกายของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศไว้ว่า “๖) สำหรับการแต่งกายของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศในกรณีผู้ต้องขังหญิงข้ามเพศเป็นชาย และที่แสดงออกเป็นชาย (ทอม) และกรณีผู้ต้องขังชายข้ามเพศเป็นหญิงหรือมีสรีระเป็นหญิงสามารถนอนโลมได้ตามความเหมาะสม โดยผู้บัญชาการเรือนจำอนุญาตเป็นการเฉพาะ ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมสุขภาพจิตและการแสดงออกถึงอัตลักษณ์ทางเพศที่ถูกต้องของบุคคล โดยคำนึงถึงความเหมาะสมและความปลอดภัยของผู้ต้องขังเป็นสำคัญ” จึงได้เปิดช่องให้ผู้บัญชาการเรือนจำใช้ดุลพินิจรับรองถึงการมีตัวตนของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศเฉพาะกรณี

๓) อย่างไรก็ตาม SOPs ดังกล่าวเป็นเพียงแนวปฏิบัติไม่มีสภาพบังคับทางกฎหมาย แต่ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๓๘ ข้อ ๔ และข้อ ๕^{๙๔} ยังคงยึดตามเพศกำเนิดเป็นหลัก โดยมีเพียงข้อ ๑๔^{๙๕} ให้อำนาจอธิบดีใช้ดุลพินิจในกรณีมีเหตุพิเศษ อนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้เครื่องแต่งกายหรือเครื่องประกอบอย่างอื่นได้ ประกอบกับเมื่อปี ๒๕๓๘ ประเทศไทยยังมีแนวคิดเรื่องเพศที่เชื่อว่ามนุษย์มีเพียงเพศหญิงและเพศชายเท่านั้น ทำให้รูปแบบเครื่องแต่งกายของผู้ต้องขังบางประเภทไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ของสังคมในปัจจุบัน จึงเห็นควรมีข้อเสนอแนะให้แก้ไขเพิ่มเติม

/ระเบียบกรม...

^{๙๔}ข้อ ๔ นักโทษเด็ดขาดชาย เว้นแต่ผู้ได้รับการแต่งตั้งให้มีตำแหน่งหน้าที่ช่วยเหลือเจ้าพนักงานเรือนจำให้ใช้เครื่องแต่งกายตามกำหนด ดังนี้

- ก. เสื้อคอกลมแขนสั้นแคศอก
- ข. กางเกงขาสั้นเนื้อเข้าพองาม

ข้อ ๕ นักโทษเด็ดขาดหญิงให้ใช้เครื่องแต่งกายตามแบบกำหนด ดังนี้

- ก. เสื้อคอกลมผ่าหน้าเล็กน้อย แขนสั้นแคศอก
- ข. ผ้านุ่ง

^{๙๕}ข้อ ๑๔ ในกรณีมีเหตุพิเศษ อธิบดีจะอนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้เครื่องแต่งกายหรือเครื่องประกอบอย่างอื่น นอกจากที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้ก็ได้

ระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยคำนึงถึงการรับรองสิทธิในการแต่งกายตามเพศสภาพมากขึ้น เพื่อขอจัดการเลือกปฏิบัติอันเป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศให้สอดคล้องกับอัตลักษณ์ทางเพศที่พึงได้รับภายใต้หลักศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

๓.๕.๒ ปัญหาการสวมใส่เสื้อชั้นในของผู้ต้องขังที่มีหน้าอก

๑) การสวมใส่เสื้อชั้นในเป็นความจำเป็นในแง่ของอนามัยและสุขภาวะของผู้สวมใส่ในระยะยาว^{๑๖} โดยเฉพาะในกรณีที่มีการทำศัลยกรรมเสริมหน้าอก^{๑๗} ซึ่งพบว่าการกำหนดวิธีการดำเนินชีวิตที่แตกต่างจากเพศกำเนิดของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศภายในเรือนจำมักประสบปัญหาและอุปสรรคในการเข้าถึงสิทธิขั้นพื้นฐานหลายประการ รวมถึงประเด็นปัญหาการสวมใส่เสื้อชั้นในของผู้ต้องขังที่ทำศัลยกรรมหน้าอก ดังจะเห็นได้จากระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับการอนามัยและการสุขาภิบาลของผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๖๑ ข้อ ๑๑^{๑๘} ซึ่งกำหนดว่าโดยปกติในปีหนึ่ง ๆ ให้จ่ายเสื้อชั้นใน ๔ ตัว แก่ผู้ต้องขังหญิงเท่านั้น ส่งผลให้ผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศที่มีหน้าอก ไม่มีสิทธิได้รับเสื้อชั้นใน

/๒) อย่างไรก็ดี...

^{๑๖}จาก เรื่องของ “บรา” อย่าชะล่าใจ, โดย โรงพยาบาล [REDACTED] สืบค้นจาก [http://\[REDACTED\].com/ชีฟพอร์ดบรา](http://[REDACTED].com/ชีฟพอร์ดบรา), เมื่อวันที่ ๒๐ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๑๗}จาก ทำไมต้องใส่ชีฟพอร์ดบรา หลังศัลยกรรมหน้าอก, โดย บริษัท [REDACTED], สืบค้นจาก [https://\[REDACTED\].com/ชีฟพอร์ดบรา](https://[REDACTED].com/ชีฟพอร์ดบรา), เมื่อวันที่ ๒๔ ธันวาคม ๒๕๖๖.

^{๑๘}ข้อ ๑๑ โดยปกติในปีหนึ่ง ๆ ให้จ่ายเครื่องแต่งกาย เครื่องนุ่งห่ม เครื่องนอน และเครื่องใช้ส่วนตัวแก่ผู้ต้องขัง ดังนี้

(ก) ผู้ต้องขังชาย ให้จ่าย

(๑) เครื่องแต่งกาย ๓ ชุด

(๒) เครื่องนุ่งห่มประกอบด้วย กางเกงชั้นใน ๓ ตัว และผ้าเช็ดตัว ๑ ผืน

(๓) เครื่องนอนตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด ๑ ชุด

(๔) เครื่องใช้ส่วนตัว เช่น สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ขันอาบน้ำพลาสติก ผงซักฟอก แชมพูสระผม และรองเท้าฟองน้ำ

(ข) ผู้ต้องขังหญิงให้จ่าย

(๑) เครื่องแต่งกาย ๓ ชุด

(๒) เครื่องนุ่งห่มประกอบด้วย เสื้อชั้นใน ๔ ตัว กางเกงชั้นใน ๔ ตัว และผ้าเช็ดตัว ๑ ผืน

(๓) เครื่องนอนตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด ๑ ชุด

(๔) เครื่องใช้ส่วนตัว เช่น สบู่ ยาสีฟัน แปรงสีฟัน ขันอาบน้ำพลาสติก ผงซักฟอก แชมพูสระผม ผ้าอนามัย

และรองเท้าฟองน้ำ

(๕) สิ่งของจำเป็นสำหรับผู้ต้องขังหญิงที่ตั้งครรภ์ หรือให้นมบุตร หรือมีประจำเดือน

กรณีสิ่งของที่จัดให้ตามวรรคหนึ่ง (ก) และ (ข) มีไม่เพียงพอให้เรือนจำบริหารจัดการตามความเหมาะสม กรณีต้องใช้สิ่งของจำเป็นอื่นนอกเหนือจากที่กำหนดในวรรคหนึ่งให้เป็นไปตามที่กรมราชทัณฑ์กำหนด

๒) อย่างไรก็ดี แม้พระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๓๔^{๑๙} ได้บัญญัติให้อธิบดีกรมราชทัณฑ์วางระเบียบเกี่ยวกับการบริหารงานในเรือนจำ รวมทั้งการปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานเรือนจำต่อผู้ต้องขังแต่ละประเภท ประกอบกับระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๓๘ ข้อ ๑๔ ให้อำนาจอธิบดีใช้ดุลพินิจในกรณีมีเหตุพิเศษ อนุญาตให้ผู้ต้องขังใช้เครื่องแต่งกายหรือเครื่องประกอบอย่างอื่นได้ก็ตาม แต่พบว่าการใช้ดุลพินิจยังยึดถือตามเพศกำเนิดเป็นหลัก ส่วนการใช้ดุลพินิจให้แต่งกายรูปแบบอื่นถือเป็นข้อยกเว้น จึงเป็นการเลือกปฏิบัติโดยผลของกฎหมาย ประกอบกับผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศมักถูกตีตราด้วยทัศนคติว่าเป็นผู้ที่ต้องการแสดงออกในเนื้อตัวร่างกายและชื่นชอบการถูกมองหน้าอก ทำให้ผู้ต้องขังประเภทนี้ มีความสับสนเสี่ยงต่อการถูกล่วงละเมิด ดังนั้น จึงเห็นควรมีข้อเสนอแนะต่อกรมราชทัณฑ์ให้แก้ไขปรับปรุงระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับอนามัยและการสุขาภิบาลของผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๖๑ โดยคำนึงถึงความสมดุลระหว่างการรักษาความเป็นระเบียบเรียบร้อยกับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเฉพาะในกรณีของผู้ต้องขังชายที่ยังไม่ได้ผ่าตัดแปลงเพศอย่างสมบูรณ์แต่มีหน้าอก เพื่อให้ผู้ต้องขังมีสิทธิได้รับเสื้อชั้นใน รวมถึงใช้ชีวิตภายในเรือนจำให้สอดคล้องกับเพศวิถีของตน

๓.๕.๓ ปัญหาการแต่งกายของผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี

๑) การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีจำเป็นต้องคำนึงถึงหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ (Presumption of Innocence) เป็นสำคัญ ไม่ว่าผู้ต้องขังจะเป็นเพศใดก็ตาม เนื่องจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๙ และกติกา ICCPR ข้อ ๑๔ วรรคสอง ได้วางหลักไว้ว่า “ในคดีอาญา ให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าผู้ต้องหาหรือจำเลยไม่มีความผิด และก่อนมีคำพิพากษาอันถึงที่สุดแสดงว่าบุคคลใดได้กระทำความผิด จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นเสมือนเป็นผู้กระทำความผิดมิได้” ทั้งนี้ ปัจจุบันกรมราชทัณฑ์ได้ยกระดับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี ซึ่งมี ๖๘,๒๖๐ คน หรือร้อยละ ๒๒.๖๓ ของผู้ต้องขังทั้งหมด^{๒๐} ด้วยการแบ่งแยกแดนการควบคุมตัว

/ผู้ต้องขัง...

^{๑๙}มาตรา ๓๔ เพื่อให้การบริหารงานเรือนจำและสถานที่คุมขังตามมาตรา ๓๓ ทุกแห่งเป็นไปในแนวทางและมาตรฐานเดียวกันให้อธิบดีวางระเบียบเกี่ยวกับการบริหารงานในเรือนจำและสถานที่คุมขัง การปฏิบัติงานของเจ้าพนักงานเรือนจำและเจ้าหน้าที่ การแก้ไข บำบัด ฟื้นฟู และพัฒนาพฤตินิสัยผู้ต้องขัง การปฏิบัติตัวของผู้ต้องขังแต่ละประเภท และการอื่นอันจำเป็นตามที่กำหนดในพระราชบัญญัตินี้

เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามวรรคหนึ่ง ให้กรมราชทัณฑ์นำเทคโนโลยีสารสนเทศ รวมทั้งระบบและเครื่องมืออุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์ที่เกี่ยวข้องมาใช้ในการบริหารจัดการเรือนจำให้มีประสิทธิภาพ

^{๒๐}จาก รายงานสถิติผู้ต้องราชทัณฑ์ทั่วประเทศ สำนวน ณ วันที่ ๑ กันยายน ๒๕๖๗, โดย กรมราชทัณฑ์, สืบค้นจาก http://www.correct.go.th/rt103pdf/report_result.php?date=2024-09-01&report=, เมื่อวันที่ ๒ กันยายน ๒๕๖๗.

ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีออกจากผู้ต้องขังเด็ดขาด ซึ่งเรือนจำพิเศษมีนบุรีถือเป็นเรือนจำต้นแบบ และในระยะต่อไปมีการวางแผนให้จัดตั้ง “เรือนจำศูนย์ระหว่างการพิจารณาคดี”^{๒๑} ในเขตจังหวัดต่าง ๆ แบ่งเป็น ๘ กลุ่มจังหวัด ได้แก่ ลำปาง พิชณุโลก พระนครศรีอยุธยา ขอนแก่น นครศรีธรรมราช สงขลา ปทุมธานี และกรุงเทพมหานคร เพื่อให้ครอบคลุมทั่วประเทศ ซึ่งเป็นไปตามข้อเสนอแนะของ กสม. และสอดคล้องกับมาตรฐานการปฏิบัติงานด้านการควบคุมผู้ต้องขัง จึงถือเป็นพัฒนาการและความมุ่งมั่นของกรมราชทัณฑ์ในการปรับปรุงแก้ไขการปฏิบัติงานบนพื้นฐานของการคำนึงถึงหลักสิทธิมนุษยชนมากขึ้น ภายใต้ข้อจำกัดของกรมราชทัณฑ์ ทั้งเรื่องสถานที่ อัตรากำลัง งบประมาณ และการบริหารจัดการ เป็นต้น

๒) เมื่อพิจารณากรณีการแต่งกายของผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี พบว่า กรมราชทัณฑ์แบ่งแยกการปฏิบัติระหว่างนักโทษเด็ดขาดกับผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีไว้แตกต่างกัน ตามมาตรฐานการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี ข้อ ๒.๑^{๒๒} ที่กำหนดให้นักโทษเด็ดขาด สวมใส่เสื้อสีฟ้า กางเกงหรือผ้าถุงสีกรมท่า ส่วนผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีให้สวมใส่เครื่องแต่งกาย ด้วยชุดสีน้ำตาลหรือชุดสีลูกวัว อันเป็นไปตามมาตรฐานเรือนจำทั่วไป แต่ปรากฏข้อแตกต่างเฉพาะ เรือนจำพิเศษมีนบุรี^{๒๓} ซึ่งผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีสามารถสวมใส่เสื้อผ้าทั่วไปที่ญาติฝากให้ได้ รวมทั้งกรณีเดินทางไปศาล ให้ใส่เสื้อมีแถบสีที่แขนเสื้อและสวมใส่กางเกงวอร์มขายาวแตกต่างจากผู้ต้องขังเด็ดขาด ดังนั้น เพื่อให้เรือนจำทุกแห่งปฏิบัติต่อผู้ต้องขังให้เป็นไปตามมาตรฐานเดียวกัน ทั่วประเทศและสอดคล้องกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ ซึ่งได้รับการรับรอง ไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ อันเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ จึงเห็นควรให้ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีไม่ว่าจะเป็นเพศใดก็ตามมีสิทธิและเสรีภาพที่จะพิจารณา ความเหมาะสมในการแต่งกายเองได้ ทั้งกรณีอยู่ในเรือนจำและออกไปศาลตามกำหนดนัด เพื่อไม่ให้เกิดการตีตราและเลือกปฏิบัติระหว่างผู้ต้องหาที่ได้รับอนุญาตให้ปล่อยชั่วคราวและไม่ได้รับอนุญาต ให้ปล่อยชั่วคราวในขณะเดินทางไปศาลด้วย

/๓.๖ ด้วยเหตุนี้...

^{๒๑}จาก รมว.ยุติธรรม เป็นประธานในพิธีเปิดเรือนจำศูนย์ระหว่างการพิจารณาคดี, โดย รัฐบาลไทย, สืบค้นจาก <https://www.thaigov.go.th/news/contents/details/78920>, เมื่อวันที่ ๕ เมษายน ๒๕๖๗.

^{๒๒}ข้อ ๒.๑ นักโทษเด็ดขาดให้สวมใส่เสื้อสีฟ้า กางเกงหรือผ้าถุงสีกรมท่า ส่วนผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีจะสวมใส่ เครื่องแต่งกายด้วยชุดสีน้ำตาลหรือชุดสีลูกวัว ตามระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๓๘

^{๒๓}ข้อเท็จจริงที่ได้จากการศึกษาดูงานด้านการควบคุมและการปฏิบัติต่อผู้ต้องขัง รวมถึงภารกิจด้านการพัฒนา พฤตินิสัยผู้ต้องขัง ณ เรือนจำพิเศษมีนบุรี เมื่อวันที่ ๒๐ พฤษภาคม ๒๕๖๗

๓.๖ ด้วยเหตุนี้ จึงเห็นควรมีข้อเสนอแนะให้กรมราชทัณฑ์แก้ไขปรับปรุงระเบียบซึ่งเป็นกฎหมายลำดับรองที่เกี่ยวข้องกับการแต่งกายของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ ทั้งในเรื่องการแต่งกายของผู้ต้องขังตามเพศสภาพ การสวมใส่เสื้อชั้นในของผู้ต้องขังที่มีหน้าอก และการแต่งกายของผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี เพื่อให้เป็นไปตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ และสนธิสัญญาระหว่างประเทศซึ่งประเทศไทยเป็นภาคีและมีพันธกรณีที่ต้องปฏิบัติตาม พร้อมทั้งพิจารณาปรับใช้ตัวอย่างที่ดีของต่างประเทศให้สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทย ควบคู่กับการส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงานมีทัศนคติที่เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของผู้ต้องขัง ตลอดจนปฏิบัติหน้าที่บนหลักของความเสมอภาค ไม่เลือกปฏิบัติ และปราศจากทัศนคติเชิงลบต่อผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ เพื่อยกระดับมาตรฐานการปฏิบัติงานของกรมราชทัณฑ์ให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชนสากลมากยิ่งขึ้น

๔. ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใด ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน

อาศัยเหตุผลดังกล่าวข้างต้น คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ในคราวการประชุมด้านการคุ้มครองและส่งเสริมสิทธิมนุษยชน ครั้งที่ ๓๔/๒๕๖๗ เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๖๗ จึงมีมติให้มีข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน และข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่งใด ๆ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสิทธิมนุษยชน ตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๖๐ มาตรา ๒๔๗ (๓) และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๖๐ มาตรา ๒๖ (๓) มาตรา ๓๓ และมาตรา ๔๒ ต่อคณะรัฐมนตรีเพื่อมอบหมายให้กระทรวงยุติธรรมและกรมราชทัณฑ์ดำเนินการ ดังนี้

๔.๑ ข้อเสนอแนะมาตรการหรือแนวทางในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

๔.๑.๑ สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับแนวคิดเพศวิถีแก่เจ้าหน้าที่ให้มากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะผู้ปฏิบัติภารกิจเกี่ยวข้องกับผู้ต้องขังโดยตรง เพื่อจัดการเลือกปฏิบัติเนื่องจากเพศสภาพไม่ตรงกับเพศกำเนิด และส่งเสริมให้เกิดการเคารพสิทธิมนุษยชนของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศ อันจะเป็นการบรรลุเจตนารมณ์ที่แท้จริงของกฎหมาย

๔.๑.๒ เร่งผลักดันนโยบายการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดี ให้แตกต่างจากนักโทษเด็ดขาดอย่างเหมาะสมและครอบคลุมเรือนจำทุกแห่งทั่วประเทศ และให้ผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีมีสิทธิและเสรีภาพที่จะพิจารณาความเหมาะสมของการแต่งกายเองได้ ทั้งนี้ เพื่อให้สอดคล้องกับหลักการสันนิษฐานไว้ก่อนว่าเป็นผู้บริสุทธิ์ อันเป็นการยกระดับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังระหว่างการพิจารณาคดีให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างมีประสิทธิภาพ

/๔.๒ ข้อเสนอแนะ...

๔.๒ ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปรับปรุงกฎหมาย กฎ ระเบียบ หรือคำสั่ง

แก้ไขปรับปรุงระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยเครื่องแต่งกายสำหรับผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๓๘ และระเบียบกรมราชทัณฑ์ว่าด้วยการดำเนินการเกี่ยวกับการอนามัยและการสุขาภิบาลของผู้ต้องขัง พ.ศ. ๒๕๖๑ ให้คำนึงถึงการรับรองสิทธิในการแต่งกายตามเพศสภาพมากขึ้น โดยเฉพาะการสวมใส่เสื้อชั้นในของผู้ต้องขังที่มีความหลากหลายทางเพศที่ทำคล้ายกรรมหน้าอกแต่ไม่ได้ผ่าตัดแปลงเพศ เพื่อให้เรือนจำทั่วประเทศมีแนวปฏิบัติที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

นางสาวพรประไพ กาญจนรินทร์

นางปรีดา คงแป้น

ผู้ช่วยศาสตราจารย์สุชาติ เศรษฐมาลินี

นางสาวศยามล ไกยูรวงศ์

นางสาวปติกาญจน์ สิทธิเดช

นายวสันต์ ภัยหลีกลี้

นางสาวสุภัทรา นาคะผิว

ประธานกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

